

## Kibuc

W zachodniej Galilei, przy szosie wiodącej od Akko, jednego z najstarszych miast świata, do nadmorskiej Naharii, nieco tylko dalej na północ, leży kibuc im. Bojowników Getta (Lochamej ha-Getaot). Oficjalne jego otwarcie miało miejsce 19 kwietnia 1949 roku, dokładnie w szóstą rocznicę powstania w warszawskim getcie, a pierwszą skibę ziemi na polach kibucu zorał jeden z dowódców Żydowskiej Organizacji Bojowej, Iccak Cu- kierman o pseudonimie „Antek”. Był on jednym z inicjatorów tego świetnie prosperującego kolektywnego gospodarstwa, jednym z twórców wzbudzającej podziw swą mądrą organizacją kibucowej społeczności. Obok niego pośród założycieli kibucu wypada wymienić jego żonę — Cywię Lubetkin-Cukierman oraz Cwi Sznera, późniejszego długoletniego dyrektora Domu im. Bojowników Getta.

Pierwsze pokolenie członków kibucu rekrutowało się z uchodźców z Polski i Litwy, w większości — z byłych bojowników gett i z uczestników antyhitlerowskiej konspiracji, z byłych żydowskich partyzantów z polskich i litewskich lasów, ze zdemobilizowanych żołnierzy, którzy walczyli na wszystkich frontach przeciwko hitlerowskiemu Niemcom, z ocalałych niedobitków z gett lub z koncentracyjnych obozów. Dzisiaj kibuc liczy 300 mieszkańców, a oprócz jego założycieli żyje w nim drugie i trzecie już pokolenie.

W ciągu 46 lat, jakie dzielą nas od czasu jego powstania, kibuc znakomicie i wszechstronnie się rozwinął. Jego ekonomika wspiera się głównie na rolnictwie — na 400 hektarach odpowiednio kultywowanej i nawadnianej gleby prowadzi się intensywną gospodarkę hodowlaną i roślinną. Pogłowie bydła wynosi tutaj 900 sztuk, w tym — 350 krów mlecznych, z których każda daje przeciętnie około 8000 litrów mleka rocznie, hodowla drobiu dostarcza rocznie 1400 ton mięsa i 3 600 000 jaj zarodowych, ze stawów rybnych zyskuje się około 300 ton ryby na rok. Na polach uprawia się słodką kukurydzę, pszenicę, bawełnę i pomidory dla celów przetwórstwa oraz rośliny dla przemysłu perfumeryjnego, w sadach — owoce avocado i cytrusowe, przy czym wśród tych ostatnich zaczęto wprowadzać nową odmianę — skrzyżowanie pomarańczy z mandarynką.

Nawodnienie tak rozległych i różnorodnych upraw wymaga ogromnego wysiłku. Dość powiedzieć, że rolnictwo i potrzeby domowe pochłaniają 1,3 miliona metrów sześciennych wody rocznie.

Poświęcając najwięcej uwagi rolnictwu kibuc nie zaniedbuje też przemysłu — istnieją na jego terenie dwa większe zakłady przemysłowe: fabryka kondensatorów oraz wytwórnia tzw. „mięsa

roślinnego” produkująca żywność roślinną o różnych smakach mięsnych.

Mieszkańcy kibucu pracują nie tylko u siebie. Pracują również na zewnątrz — w pozakibucowych ośrodkach przemysłowych, w centralnych placówkach organizacyjnych i kulturalnych jako nauczyciele w szkołach różnych okręgów.

Oświata i kultura, to dla kierownictwa kibucu problem troski szczególnej. Wszyscy członkowie kibucu mogą poszerzać indywidualne zainteresowania i rozwijać zdolności — na dokształcanie i na zaspokajanie potrzeb kulturalnych kibuc przeznacza specjalne, wolne od pracy dni. Jeśli chodzi o nauczanie, jest ono obowiązkowe dla wszystkich dzieci i trwa przez 12 lat. Odbywa się ono najpierw w istniejącej na terenie kibucu szkole podstawowej, potem — od klasy V-iej — w oddalonej od kibucu o 10 km rejonowej szkole średniej. Nauczaniem tym objętych jest aktualnie sto pięćdziesięcioro dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat. Prowadzi się również klasy dla dzieci spoza kibucu, z sąsiednich miast. Warto wspomnieć, że przed trzema laty kibuc przygarnął dzieci pochodzące z rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, a nie należących do kibucowej społeczności. I nie trzeba chyba dodawać, że te poza-kibucowe dzieci traktowane są tak samo jak dzieci członków kibucu. Mają te same prawa i identyczne możliwości. Kandydaci na studia uniwersyteckie zatwierdzani są przez specjalną komisję oświatową, kierującą się w swych decyzjach zarówno indywidualnymi zainteresowaniami przyszłych studentów, jak i potrzebami kibucu. W roku 1985 skierowała ona do szkół wyższych różnego typu i uniwersytetów 21 osób. Młodzież idzie na studia po odbyciu służby wojskowej i po dwu latach pracy w kolektywnym kibucowym gospodarstwie, w różnych jego dziedzinach i działach.

W roku 1985 kibuc im. Bojowników Getta otrzymał odznaczenie Centralnej Rady Związków Zawodowych Izraela za całokształt swoich osiągnięć. Jak widać — niemałych.

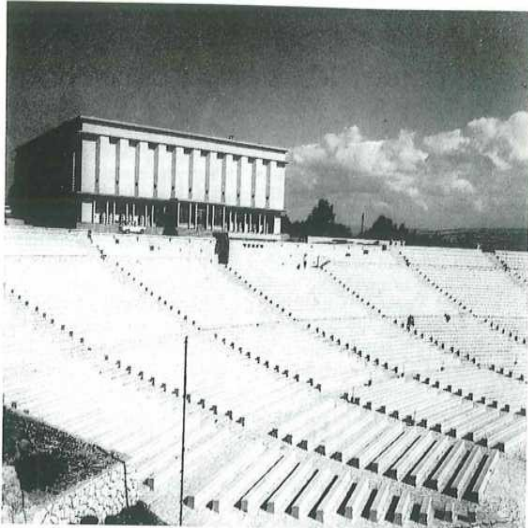
## **Dom Bojowników Getta**

Na terenie tak świetnie funkcjonującego gospodarstwa i w obrębie tak dobrze zorganizowanej zbiorowości mieści się Dom Bojowników Getta im. Icchaka Kacnelsona — znanego żydowskiego poety, przyjaciela chalucowego ruchu podziemnego w getcie Warszawy, piewcy zagłady i walki narodu żydowskiego w latach hitlerowskiej okupacji, zamordowanego w Oświęcimiu w początkach maja 1944 roku. Placówka ta, której załączkiem był skromny ośrodek dokumentacji zagłady i walki powołany do istnienia w roku 1949, a więc w tym samym roku, w którym założono kibuc, prowadzi dzisiaj szeroko zakrojoną i zróżnicowaną w swoich formach działalność.

Wpisany przez Rami Abramowicz - TelAviv, Izrael  
Sobota, 23 Kwiecień 2022 07:13 -

---

Centrum Domu. stanowi Muzeum. Za pomocą fotogramów, eksponatów, dokumentów, modeli, map itp. pokazuje ono epokę pieców z różnych punktów widzenia: pokazuje, jak wyglądała ona w gettach i obozach zagłady, jak w lasach i kryjówkach, jakimi kształtami oporu i walki odcisnęła się na zawsze w pamięci Żydów i ogólnoludzkiej.



Muzeum posiada ekspozycje stałe i okresowe. Ze stałych na szczególną uwagę zasługują: model obozu Treblinka, model getta Warszawy w czasie powstania, elektroniczna mapa hitlerowskich obozów i innych miejsc mordu w okupowanej Europie, druga mapa — również elektroniczna — miejsc żydowskiej walki w Europie wschodniej w 1. 1942—1944; na drugiej z tych map zaznaczono getta, w których miały miejsce bunty i w których zawiązywano działalność konspiracyjną, wskazano na niej także rejony lasów objętych żydowską partyzantką. Ekspozycje stałe, to dalej, sala poświęcona żydostwu Wilna, które nosiło nazwę Jeruszałaim de Lita („Litewskiej Jerozolimy”), wystawa uwieczniająca pamięć żydowskiego miasteczka Olkienniki i życia jego mieszkańców przed zagładą, wystawa poświęcona Januszowi Korczakowi, wreszcie wystawa sztuki związanej z tematyką pieców, a zawierająca obrazy wykonane w różnych technikach, rysunki, litografie, reprodukcje, rzeźby: wśród tych ostatnich — dzieła Elsy Pollak, artystki ocalałej z Oświęcimia. Wiele z eksponowanych tu prac stworzono w gettach i w obozach: są one wyrazem heroizmu ludzi skazanych na unicestwienie i broniących swej człowieczej godności nawet w tak nieludzkich warunkach. Wybrane pozycje z tej kolekcji sztuki weszły w skład wystawy pokazywanej w 1. 1978—1980 w USA i w Kanadzie: wystawę eksponowano pod nazwą: Opór duchowy — sztuka w hitlerowskich obozach. W Stanach Zejdnoczo- nych i we Włoszech wydano ponadto kilka albumów sztuki opartych na zbiorach Muzeum. Z wystaw okresowych otwarto ostatnio w Muzeum ekspozycję upamiętniającą postać Icchaka Kacnelsona oraz żydostwo węgierskie w 1. 1919—1949.

Odrębny typ wystaw stanowią wystawy wędrowne, które można wypożyczać, obwozić po kraju,

Wpisany przez Rami Abramowicz - TelAviv, Izrael  
Sobota, 23 Kwiecień 2022 07:13 -

---

a nawet pokazywać poza jego granicami. Ich tematy: Zagłada i powstanie; Pod hitlerowską władzą; Walka żydowska w latach zagłady; Żydowskie dziecko w okresie zagłady; Rysunki dzieci w gettach; Getto Warszawy i powstanie; Getto Łódź; Icchak Kacnelson — poeta zagłady; Obozy koncentracyjne i obozy śmierci; Janusz Korczak; Twórczość artystyczna poświęcona zagładzie.

Jedna z wystaw — również wędrownych, czy inaczej mówiąc przenośnych — ma charakter wybitnie instruktażowy — wykorzystuje się ją jako ilustrację wykładów bądź seminariów dotyczących szeroko pojętej problematyki losu żydowskiego narodu w latach poprzedzających wybuch II wojny oraz w czasie jej trwania. Składa się ona z 24 tablic z fotografiami, dokumentami i z tekstem objaśniającym (rozmiar tablic: 50X35 cm). Podzielono ją na następujące działy: Żydzi do momentu wybuchu wojny; Życie w getcie; Ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej (w ujęciu, oczywiście, Hitlera); Opór i powstanie; Sprawiedliwi wśród narodów świata; Znicz Pamięci. Wystawa ta ma także swoje wydanie angielskie, przeznaczone dla emigrantów uczących się hebrajskiego, dla ochotników pracy z zagranicy, wreszcie dla szkół w diasporze.

Dwa kolejne, ogromnie ważne ośrodki Domu Bojowników Getta — archiwum i biblioteka. Archiwum, w ciągu wielu lat żmudnej pracy, poszukiwań i wielostronnych starań, zgromadziło niezwykle wartościową dokumentację: odzwierciedla ona — w sposób nie wymagający komentarzy — los Żydów pod zbrodniczą władzą nazistowską. Jest tutaj, m.in., ponad 40 tysięcy fotografii zrobionych przez samych hitlerowców w latach II wojny, są zdjęcia wykonane przez działających w konspiracji Żydów, są i takie, które pochodzą ze zbiorów archiwalnych korespondentów wojennych, którzy wraz z sojusznicznymi wojskami wkraczali do obozów. Jest około pięciuset filmów, w tym wiele dokumentalnych: szczególną doniosłość mają propagandowe antysemityczne filmy niemieckie, obrazujące narastanie nastrojów nazistowskich w Rzeszy oraz filmowe kroniki z okresu dojścia Hitlera do władzy i następnie podbijania przezeń Europy.

Specjalny dział Archiwum poświęcono organizacji Hechaluc („Pionier”) — ruchowi, który przygotowywał swych członków do wyjazdu i tworzenia Erec Israel, później zaś był inicjatorem działań skierowanych przeciw Niemcom i inspiratorem walki podejmowanej w gettach.

Jeśli chodzi o księgozbiór biblioteki, liczy on około czterdziestu tysięcy tomów napisanych w różnych językach. Wchodzi w jego skład książki naukowo-badawcze, książki-świadczenia czasów i zdarzeń, studia o nazizmie i o II wojnie, pamiętniki ocalałych z gett i obozów, wspomnienia. Trudno wyliczyć, nawet pokrótce, tematy poszczególnych bibliotecznych działów: dość powiedzieć, że jest ich bardzo dużo i że zebrana w nich literatura przedmiotu zaskakuje

tylż liczebnością tytułów, co trafnością ich doboru.

Dom Bojowników Getta dba jednak nie tylko o jakość i powiększanie bibliotecznego księgozbioru: patronuje również — wspólnie z zaproszonym do współpracy Wydawnictwem Zjednoczenia Kibucowego—cennym inicjatywom edytorskim. Patronat ów zaowocował — do roku 1985—liczbą stu sześćdziesięciu pozycji dotyczących problematyki zagłady i walki. Warto podkreślić, że szczególnym pietyzmem otoczono wydanie twórczości literackiej Icchaka Kacnelsona i pedagogicznej puścizny Janusza Korczaka.

W ścisłym związku z tymi inicjatywami edytorskimi pozostaje powołanie do życia Instytutu Badania Okresu Zagłady. Projekt zorganizowania tej placówki znów został wysunięty przez Dom, a do jego realizacji zaproszono tym razem Uniwersytet w Hajfie. Instytut prowadzi prace badawcze i ogłasza periodycznie publikacje naukowe w zbiorach o ogólnym tytule Dapej le-cheker ha-szoa („Karty do Badania Okresu Zagłady”). Jak dotąd, ukazały się cztery zbiory.

Obok książek i naukowych publikacji Dom Bojowników Getta wydaje płyty. Dotychczas ujrzały światło dzienne dwie: Pieśni z getta i Pieśni z wileńskiej getta. Obydwie—w językach hebrajskim, żydowskim, angielskim. Każdej towarzyszy tekst zawierający objaśnienia o autorach, kompozytorach, utworach i okolicznościach, w jakich powstawały.

Wśród metod popularyzacji problematyki, dla której rozwijania i kultywowania Dom został powołany, nie mogłoby, co oczywiste, zabraknąć filmów. Toteż ich nie brakuje. Dzięki mecenatowi Domu wyprodukowano dotychczas dwa pełnometrażowe filmy dokumentalne: Osiemdziesiąte pierwsze uderzenie — przejmujący obraz lat wojny i sposobów realizacji hitlerowskiego hasła likwidacji żydowskiego narodu oraz Ostatnie morze — dzieje pielgrzymki Żydów podjętej zaraz po wyzwoleniu, pielgrzymki prowadzonej przez drogi i bezdroża, niejednokrotnie odbywanej w warunkach nielegalnej emigracji, a wiodącej do brzegów Erec Israel, zablokowanych wówczas przed niedobitkami przez brytyjskie wojska mandatowe. Twórcami filmów są: Chaim Guri i Jacques Ehrlich.

I jeszcze jeden rodzaj popularyzatorskiej działalności Domu: pamiątkowe medale. Emitowano ich, jak dotąd, dziesięć. Wykonane w samym brązie, w brązie połączonym i posrebrzonym oraz w srebrze, poświęcone są następującym tematom: Powstanie w getcie Warszawy; Powstanie w getcie Białostok-, Partyzanci-Zydzi; Wyzwolenie z hitlerowskich obozów; Żołnierze-Żydzi w antyhitlerowskich armiach sojusznicznych; Janusz Korczak; Żydzi Salonik; Żydzi Wilna; Cywia Lubetkin; Dzieci żydowskie zamordowane w latach zagłady.

Do Domu Bojowników Getta przylega rozległy amfiteatr. Co roku, w chaw-zain be-nisan (wg żydowskiego kalendarza — 27 miesiąca nisan) czyli w Dniu Narodowej Pamięci Zagłady i Walki odbywają się tutaj uroczyste akademie o charakterze masowym. Biorą w nich udział wielotysięczne rzesze młodzieży i dorosłych obywateli Izraela, uczestniczą w nich wybitne osobistości izraelskiego życia społeczno-politycznego i kulturalnego, przybywają na nie liczni goście z zagranicy. Po części oficjalnej przedstawiane jest widowisko pt. Zagłada — Powstanie — Odrodzenie.

## **Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka**

Wśród licznych inicjatyw podejmowanych przez członków Kibucu Bojowników Gett na szczególną uwagę zasługuje ostatnia. Ostatnia ze względu na datę, bo wzięwszy pod uwagę dotychczasową wielopłaszczyznowość zainteresowań i sposobów ich wyrazu, na pewno nią nie pozostanie. Chodzi mianowicie o powstanie w 1980 roku Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka. Dom udzielił mu schronienia. Dając mu zaś siedzibę u siebie, przypieczętował jedynie prowadzoną do tej pory działalność na polu zbierania materiałów i propagowania wiedzy o wielkim- przyjacielu „młodszych ludzi” — jak mawiał o dzieciach Korczak.

Izraelskie Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka jest członkiem Międzynarodowego Stowarzyszenia, mieszczącego się w Warszawie. Oddziałowi izraelskiemu prezyduje autor niniejszego opracowania. Skupiło ono w swych szeregach istniejący w Izraelu od wielu, wielu lat związek byłych wychowanków i współpracowników Janusza Korczaka. Zdobyło również, i zdobywa nadal, nowych członków dla swej organizacji.

Archiwum i biblioteka — dwa ważne i od lat już zorganizowane ośrodki działalności Domu — stały się podstawą prac Stowarzyszenia. Polegają one, z jednej strony, na wydzieleniu materiałów „acchiwum korczakowskiego” — a więc rękopisów, listów, dokumentów, pamiętek dotyczących Korczaka i osób z nim związanych — na szczególną wzmiankę zasługują tu postaci Stefy Wilczyńskiej i Maryny Falskiej — z drugiej zaś — na pracy edytorskiej. Ostatnio prowadzi się na przykład akcję zbierania na terenie Izraela wszystkich materiałów korczakowskich, a to z uwagi na podjętą przez Instytut Badań Pedagogicznych w Warszawie inicjatywę wydania PISM WSZYSTKICH JANUSZA KORCZAKA.

Popularyzacja życia i dzieła wielkiego pedagoga jest naczelnym hasłem Stowarzyszenia. Objawia się ona w wielu formach. Przede wszystkim celem instruktazowym służy zorganizowana w Domu stała, obszerna wystawa, obejmująca, prócz materiału

Wpisany przez Rami Abramowicz - TelAviv, Izrael  
Sobota, 23 Kwiecień 2022 07:13 -

---

dokumentarnego, także współczesne przejawy inspirującego wpływu Janusza Korczaka, jak rzeźby, rysunki byłych wychowanków, konkursowe rysunki dzieci z całego świata, pamiątkowe medale, okazjonalne znaczki, plakaty, itp. Ważną formą jest szkolenie odbywane pod kierunkiem pracowników uniwersyteckich, nauczycieli szkół podstawowych i średnich, a prowadzone w duchu nauk korczakowskich i wpajania ideału humanisty. Stowarzyszenie zorganizowało również wędrowną wystawę, eksponowaną w miejscowościach całego kraju.



Istotnym elementem pogłębiania wiedzy o wspaniałym pedagogu są kontakty międzynarodowe. Stowarzyszenie stara się je rozwijać i rozszerzać, pamiętając, iż jest to najlepsze propagowanie postaci patrona. Między innymi, w sierpniu 1985 roku, gościła w Izraelu grupa polskiej młodzieży, na zaproszenie Stowarzyszenia, które zorganizowało już trzy wyjazdy młodzieży izraelskiej do Polski.

Stowarzyszenie organizuje sesje naukowe, wydaje książki oraz — co kwartał — biuletyn, także w języku polskim, szczegółowo informujący o wszystkich podejmowanych przez siebie pracach i inicjatywach, których naczelnym zadaniem jest przypominać o postaci Korczaka — tak wielkiej przez swe dzieło i tak tragicznej przez swój ludzki los.

\*\*\*

Wpisany przez Rami Abramowicz - TelAviv, Izrael  
Sobota, 23 Kwiecień 2022 07:13 -

---

Tyle Dom Bojowników Getta zrobił i robi do dziś. Na przyszłość najbliższą planuje:

— powołanie naukowo-badawczego ośrodka, który będzie zajmował się żydowskim ruchem oporu w latach II wojny; ośrodek ma nosić imię Cywii i Icchaka Cukiermanów — członków kierownictwa ŻOB-u w getcie Warszawy, członków dowództwa powstania, współzałożycieli kibucu i Domu Bojowników Getta;

— nakręcenie pełnometrażowego filmu poświęconego żydowskiemu ruchowi oporu i różnym formom walki Żydów w Europie;

— zbudowanie pomnika Pamięci Dzieci; ów pomnik-budowla ma być wzniesiony dla uczczenia pamięci półtora miliona żydowskich dzieci zamordowanych w okresie wojny, a zarazem ma być on miejscem spotkań dla dzieci z Izraela i z diaspory oraz ze wszystkich krajów świata;

— przygotowanie i eksponowanie nowych stałych wystaw o tematach: Ruch młodzieżowy i organizacja Hechaluc w latach międzywojennych; Partyzanci-Zydzi; Działalność ruchu oporu; Opór duchowy i opór cywilny.

\*\*\*

Powyższe, z konieczności pobieżne i trybem sprawozdawczym przedstawione omówienie działalności Domu Bojowników Getta orientuje jednak, nam nadzieję, w jej celach podstawowych. Oto one: udokumentować, możliwie najbardziej wszechstronnie, losy, doświadczenia i przeżycia Żydów w okrutnej epoce pieców. Uwiecznić ją w pamięci żydowskiego narodu, zwłaszcza w pamięci pokoleń, dla których jest już ona historią. Ugruntowywać i poszerzać patriotyczną narodową świadomość. Pokazywać różne formy żydowskiego protestu, oporu i walki, akcentując po równi opór zfirojny i opór wewnętrzny, cywilny. Wychowywać młodzież w duchu kultu dla postaw heroiczych, których wyrazem z jednej strony, były bunty, powstańcze zrywy, konspiracja i partyzantka, z drugiej — podejmowanie artystycznej twórczości w sytuacji totalnego zagrożenia.

Bo o to chodzi, by nie przysypać przeszłości pyłem zapomnienia. By pamięć o niej była stale



Wpisany przez Rami Abramowicz - TelAviv, Izrael  
Sobota, 23 Kwiecień 2022 07:13 -

---

obecna, żywa. I żeby z tej przeszłości wyciągnąć wnioski, które stanowią nadal — o kształcie teraźniejszości i przyszłości. Przyszłości narodu, który wciąż walczy o swoje bezpieczeństwo. Przyszłości świata, który raz przekroczywszy granice tego, co było uznawane kiedyś za ludzkie, może je przekroczyć ponownie.

***Opracował: Aron Kohn - Hajfa, Izrael***